

ОТРАЖЕНИЕТО НА КОНВЕНЦИЯТА ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО ВЪРХУ ПОСЛЕДНИТЕ ИЗМЕНЕНИЯ В СК НА РБ

доц. д-р Анна Чолакова
Бургаски свободен университет

Анотация: В статията са разгледани някои от най-значимите изменения в СК на РБ от края на 2020 г. насам, повлияни от Конвенцията за правата на детето на ООН и променящи парадигмата на семейното ни право: отмяната на възможността за граждански брак преди навървяване на пълнолетие – чл. 6 СК, промените в режима на тайната на осиновяването – чл. 105 СК, както и две значими промени в уредбата на произхода: допускането на трети лица да оспорват бащинството – чл. 62, ал. 5 и чл. 66, ал. 5 СК. Всички разгледани промени илюстрират стремежа на българския законодател да приведе действащото право в съответствие със стандартите, заложенни в Конвенцията. Но в същото време е отбелязана необходимостта от постигането на по-пълен синхрон между нормите на писаното право и неговото прилагане на практика от всички компетентни органи и лица.

Ключови думи: Конвенция за права на детето, Семейен кодекс, най-добър интерес на детето, дееспособност за брак, произход, оспорване на бащинство, тайна на осиновяването

THE REFLECTION OF THE CONVENTION ON THE RIGHTS OF THE CHILD IN THE LATEST AMENDMENTS OF THE FAMILY CODE

Assoc. Prof. Anna Cholakova, PhD
Burgas Free University

Annotation: The article analyses the latest amendments of the Bulgarian Family Code /since 2020/, influenced by the Convention on the Rights of the Child. The increased age for marriage – art. 6, the right of revealing the origine of the adopted child – art. 105 and the right of the natural father to contest paternity of the legal father – art. 62 (5) and art. 66 (5) of the Family Code are in the scope of the paper.

Key words: Convention on the Rights of the Child, Family Code, the best interest of the child, legal capacity for marriage, origine, contest of paternity, secret of adoption

Liberis nihil carius humano generi est.

Няма нищо по-скъпо за човешкия род от децата.

Конвенцията за правата на детето на ООН¹ е първият обвързващ международен договор, който поставя в центъра на вниманието на световната общност децата като най-висша ценност за човечеството и утвърждава техните човешки права. Чрез този

¹ Конвенцията за правата на детето /Конвенцията/ КПД/ е приета от ОС на ООН на 20 ноември 1989 г.

акт най-представителната световна организация официално декларира волята си да зачита и да защитава всяко човешко същество под 18-годишна възраст както в мирно време, така и по време на война. Повече от 35 години Конвенцията налага стандартите, върху които в глобален план се гради принципно нов подход към децата като към особено важни субекти за всяко общество, чиито интереси, чувства и потребности е необходимо да бъдат чути, уважавани и зачитани.

Международният договор обвързва република България от момента на неговата ратификация от Великото народно събрание през м. април 1991 г.² Поетите международни договорености обвързват страната ни да измени вътрешното си законодателство в съответствие с нормите на Конвенцията, с оглед закрилата на децата и създаването на правни гаранции, че техният най-добър интерес ще бъде поставен над всички останали интереси в обществото – принцип, заложен в чл. 3 от Конвенцията.³ Независимо от бавния ход на необходимите законодателни промени, за 35 години българското законодателство за децата претърпя значителна еволюция. Днес можем да заключим, че нормите на писаното ни право промениха принципно правния статус на българското дете и от обект на грижа и закрила то стана активен субект с право на глас в обществените отношения, които засягат неговия личен живот, произход, отношения с родителите, здравни и образователни въпроси, обществен ред и др.

Първата важна стъпка в тази посока бе приемането през 2000 г. на Закон за закрила на детето⁴ – нормативен акт от общ характер, който трябваше да положи основите за създаване на правни гаранции и механизми за превръщане на принципите, прогласени от Конвенцията, в ежедневна мяра за поведение на всички държавни органи, обществени организации и частни лица, ангажирани с отглеждането, възпитанието, закрилата и защитата на подрастващите. Още в първата си редакция Законът за закрила на детето даде легална дефиниция на обекта на закрила, като възпроизведе по същество текста на чл. 1 от Конвенцията и определи: дете е всяко физическо лице до навършването на 18 години /чл. 2 ЗЗДет/. Нормативното закрепване на това понятие

² Ратификацията е направена с решение на Великото народно събрание на РБ от 11 април 1991 г., след което Конвенцията влиза в сила за България на 3 юли същата година и става част от вътрешното ни право по силата на разпоредбата на чл. 5, ал. 4 от Конституцията на РБ. В световен план договорът е ратифициран и е в сила за почти всички държави. Той не е ратифициран от САЩ, както и от ЕС като наднационална организация.

³ На английски правилото, прогласено в чл. 3, звучи така: The best interest of the child shall be a primary consideration. В превод на български „най-добрият интерес на детето ще има първостепенно значение“. Грешката, която у нас често се допуска е, че двете части на правилото се разделят и се формират две отделни понятия „най-добър интерес на детето“ и „висш интерес“. Опит за изясняване на двете понятия вече е правен в доктрината – вж. Петрова, М. П. Детето във фокуса на българското семейство. В: Правото и бизнесът в съвременното общество. Варна, 2023, с. 224 – 225.

⁴ Законът е обнародван ДВ, бр. 48 от 13.06.2000 г. и почти всяка година от влизането си в сила досега е изменен и допълван. ЗЗДет е критикуван както поради многобройните си поправки, така и като лишен от потенциала „на годин инструмент за подобряване на положението на българското дете“ – вж. Славова, М. Правното положение на детето в България. В: Актуални въпроси на семейното и наследственото право. Сборник в памет на проф. Лиляна Ненова. Университетско издателство на СУ „Климент Охридски“, София, 2017, стр. 195-196. Авторът критикува, не без основание, многобройните промени в закона, доказващи трайната практика у нас „да се работи според спорадичните интереси на конюнктурата, а не за подобряване положението на детето в България...“. За съжаление, тази тенденция и днес е видима особено ясно.

създаде юридическото основание за провеждане на принципите на закрила на децата и в други нормативни актове.

Един от правните отрасли, който трябваше да се приведе в съответствие с принципно новите положения на Конвенцията, беше семейното ни право. В неговия основен нормативен акт – Семейният кодекс на РБ⁵ поетапно се въвеждаха нови правни положения, които постепенно доближаваха семейното ни право до духа на международния договор. Семейните отношения в страната ни от традиционно патриархални, бавно, но устойчиво започнаха да еволюират в друга посока. Постепенно децата, техните права, интереси, закрила и защита заеха централно място в системата на семейното ни право. Новосъздадените правни норми отразяват една от основните идеи на Конвенцията: да бъде гарантирано активното участие на децата във всички социални отношения, при които техният интерес налага това, включително и в семейните.⁶

Отзвукът на Конвенцията за закрила на детето доведе до промени в редица институти на семейното право: в материята на произхода и осиновяването, в условията за сключване на граждански брак, предоставянето на родителските права при раздяла на родителите и др. Някои от промените имат фундаментален характер. Разбира се, еволюцията в правосъзнанието, особено когато е наложена отвън – по нормативен път, е дълъг процес, който среща съпротива. Освен това, удачните и необходими по силата на международните ни обвързаности законодателни промени не са достатъчна гаранция, че тяхното прилагане ще бъде правилно, трайно и безконфликтно. Особено като се има предвид недостигът на квалифицирани специалисти за работа с деца в съдебната система, в административните служби и експерти – психолози. Сериозен недостатък на системата по закрила и защита на децата в България продължава да бъде липсата на изградени специализирани съдилища, които да правораздават изключително само по въпроси, касаещи подрастващите, техните права и интереси. Тези проблеми на фактическото правоприлагане на законодателството по закрила на детето обаче не са предмет на настоящата разработка.

Към момента на ратифицирането на Конвенцията за закрила на детето у нас действа Семейният кодекс /СК/ от 1985 г. /отменен/, а на 1 октомври 2009 г. влиза в сила новият СК.⁷ И двата нормативни акта са претърпели множество изменения и допълнения, като някои от тях са предизвикани именно от необходимостта за провеждане на законодателството ни в съответствие с прогласените в международния договор идеи и принципи.

Предмет на това изложение са някои от по-значимите изменения в действащия семеен кодекс от края на 2020 г. до днес, които в значителна степен са повлияни от нормите на Конвенцията. Общо погледнато, те водят до позитивни промени не само в семейното ни право, а допринасят за по-справедливи и съответстващи на съвременната реалност разрешения, подчинени на идеята да са в интерес на най-уязвимите и най-важните членове на всяко общество – децата. Дали обаче на практика този интерес ще бъде защитен по най-добрия начин, зависи от волята и от компетентността на правоприлагащите съдебни, административни органи и на така необходимите при работата с деца психологически експерти.

⁵ Към момента на ратифициране на Конвенцията у нас действа СК от 1985 г. /отменен/, а през 2009 г. влезе в сила сега действащият СК.

⁶ Понятието „семеини отношения“ се основава на разпоредбата на чл. 1 СК. Това са отношенията, основани на брак, родство и осиновяване.

⁷ Обн. ДВ, бр. 47 от 23 юни 2009 г.

Първата законодателна промяна, на която ще се спрем в анализа, е **отпадане на възможността за сключване на брак преди навършване на пълнолетие** след отмяната на ал. 2, ал. 3 и ал. 4 от чл. 6 СК в края на 2023 г.⁸ В резултат отпадна възможността за сключване на законен граждански брак преди придобиване на общата гражданска дееспособност с навършването на 18-годишна възраст. Отменената ал. 2 създаваше възможност, по изключение, за навършили 16 г. лица и при наличие на важни причини, с предварително разрешение на съда, да могат да сключват законен граждански брак.⁹ Правилото отдавна е познато на нашето законодателство – още от първия СК от 1968 г. и намираще приложение при бременност на лицето от женски пол, при това не само в ромската общност. Такива бяха най-често „важните причини“, посочени от законодателя. Практиката обаче познава и случаи с момичета от добре образовани български семейства. Интересно е да се отбележи, че разпоредбата е позната и на други европейски законодателства, като Чехия, Полша¹⁰, Русия.

Идеята на законодателя при създаване на отмененото в края на 2023 г. правило е придобиването на пълна юридическа самостоятелност на встъпилите в брак непълнолетни, които вследствие на сключения брак придобиваха пълна гражданска дееспособност и се еманципираха от своите родители¹¹ – чл. 6, ал. 4 СК /отменена/. Тази еманципация беше необходима, за да гарантира на непълнолетния родител равнопоставеност в брака с другия съпруг и пълна юридическа дееспособност като родител на очакваното дете. Всеки възрастен обаче е наясно с трудностите, които би могло да изпитва лице, превърнало се в родител преждевременно – преди самото то да е напълно зряло физически и психически, преди да е завършило образованието си и да е подготвено за самостоятелен живот, сключвайки брак много често с доста по-възрастни лица. Именно за да предпази децата на планетата от подобни вредни и опасни за развитието им тенденции и, „признавайки, че във всички страни в света има деца, които живеят при изключително трудни условия и че тези деца се нуждаят от специално внимание“¹², създателите на Конвенцията за правата на детето настояват за провеждане на закрила на децата чрез завишаване на минималната възраст за встъпване в брак.

В мотивите към отмяната на ал. 2, ал. 3 и ал. 4 от чл. 6 СК вносителите на законопроекта в НС на РБ са изтъкнали следното: „ранното съжителство е форма на насилие върху детето и крие сериозен риск от negliжиране на потребностите му.“ Още през 2008 г. Комитетът за правата на детето на ООН е определил ранните бракове като „традиционни практики у малцинствените общности, които са вредни за здравето и благосъстоянието на децата“. През 2016 г. Комитетът отправя конкретни препоръки към България като страна по Конвенцията да измени СК, така че да премахне всички изключения, които позволяват бракове под 18-годишна възраст. Мотивите са подкрепени и с тревожни статистически данни за България. Особено впечатляваща е

⁸ ДВ, бр. 106 от 2023 г. в сила от 22.12.2023 г.

⁹ Разпоредбите със същото съдържание в предходните семейни кодекси са: чл. 8, ал. 2 СК от 1968 г.;

Чл. 12, ал. 2 СК 1985 г.

¹⁰ Вж. чл. 10, ал. 1 от Семейния кодекс на Полша.

¹¹ Еманципацията дава възможност на лицата сами да извършват валидни правни актове. Следва да припомним, че непълнолетните – между 14 и 18 годишна възраст, по начало, извършват валидни правни действия със съгласието на един от родителите си – чл. 4, ал. 2 от Закон за лицата и семейството.

¹² Текстът е взет от Преамбюла на Конвенцията за правата на детето.

голямата възрастова разлика между младите бъдещи /или вече настоящи/ майки и лицата, с които те сключват брак.

Що се отнася до гаранциите за спазване на новите правила, те са обезпечени в достатъчна степен от самата процедура по сключване на граждански брак у нас. Участието в бракосъчетанието на длъжностно лице по гражданско състояние е достатъчна гаранция, че самоличността и дееспособността на встъпващите в брак ще бъдат надлежно проверени. Дали обаче ще се преодолее практиката по фактическо съжителство с ненавършили пълнолетие лица е предмет на други правни механизми по закрилата на децата, които са също толкова важни, колкото законодателните промени.

В светлината на всичко казано дотук, не може да остане съмнение, че обсъжданата промяна в СК е изцяло в интерес на децата и в съответствие с духа на Конвенцията, макар че нейната целесъобразност е оспорена пред Конституционния съд на РБ почти веднага. КС мотивирано отхвърля жалбата като недопустима с определение.¹³ Остава да се надяваме, че това ограничение в закона ще играе ролята и на достатъчно ефективен възпиращ фактор за фактически нарушения в целевите социални групи.

В контекста на отражението на Конвенцията за правата на детето върху измененията в СК органично се вписва и проблематиката, свързана с **правния режим на тайната на осиновяването**, уредена в чл.105 от СК 2009 г., с последно изменение от 2023 г.¹⁴, предхождана от разпоредбите на чл. 67а. и 67б. от СК 1985 г. – отм. Всички изброени разпоредби са озаглавени „Право на информация“ и в тях са посочени предпоставките и правните способности за разкриване на информацията относно действителния произход – въпрос, който от години вълнува експертите по осиновяване и лицата, които участват в самото осиновяване: осиновители, биологични родители, както и самите осиновени. Важно е да отбележим, че за „тайна“ може да говорим само при пълното осиновяване по чл. 101 СК, където първоначалният акт за раждане на детето се анулира и се съставя нов акт за раждане, в който се променят имената на осиновения и мястото на раждане, а осиновителят се вписват като родител – чл. 101, ал. 2 СК. При непълното осиновяване не се съставя нов акт за раждане, а осиновителят се добавя като родител във вече съществуващия акт.

Уредбата на този въпрос е може би най-динамичната в СК. Поредицата от изменения и техните редакции разкриват еволюцията на правосъзнанието относно необходимостта да се познава действителния произход на лицата. Ретроспективният преглед от първото изменение през 2003 г. отразява тази еволюция в постепенно преуреждане на института и преминаване от пълна тайна за произхода към разширяване на възможностите за неговото разкриване, когато това е в интерес на детето.

Доколко преуреждането на въпроса е повлияно само от нормите на Конвенцията за правата на детето, е въпрос на малко по-задълбочен анализ, тъй като в института се пресичат поне три групи правно защитени интереси: на осиновения, на осиновителите и на биологичните родители. Търсенето на баланс между тях е било отправна точка за законодателя и, вероятно, е забавяло промените. Няма да е пресилено, ако кажем, че преди 1990 г. интересът на осиновеното дете да познава своите биологични родители изобщо не е бил на дневен ред. Именно КПД дава юридическото основание в глобален мащаб да се промени подходът към децата като към личности със собствени права, потребности и интереси. Признаването от международното право на права-

¹³ Определение № 3 от 2 април 2024 г. на КС на РБ.

¹⁴ ДВ, бр. 106 от 2023 г.

та на децата да познават своя истински произход предизвиква отзвук и в националните законодателства.

В миналото тайната на осиновяването е била необходима най-вече за осиновителите, за да им осигури спокойното отглеждане на детето. Днес, тайната на действителния произход влиза в противоречие с интереса на осиновеното дете, чието изграждане на идентичност чрез познаване на своя произход и на семейната история е елемент от правото му на личен живот.¹⁵ Другите участници в осиновяването: биологичните родители и осиновителите също са носители на гарантирани от международни и вътрешни актове права, които нерядко са в конфликт с интересите на осиновения. Ето защо, нормативната уредба не може революционно да промени парадигмата, макар че съвременното международно и вътрешно право са възприели принципно идеята за „най-висшия интерес“ на детето. Смисълът на този принцип е, че при конфликт с други законно признати права и интереси следва да се отдаде приоритет на интереса на детето – чл. 3 от КПД. Преценката се извършва от съответните правоприменяващи органи като се отчитат особеностите на всеки конкретен случай.

Историческият преглед на режима на осиновяване показва, че след Освобождението в началния етап от развитието на института у нас посоката на движение е от пълна откритост на акта на осиновяване към неговото пълно прикриване, съчетано с „подмяна на идентичността на осиновения“¹⁶. Към момента на ратифицирането на Конвенцията в България действа СК от 1985 г. В него няма разпоредба, която да предвижда възможности за дирене на информация относно действителния произход на осиновения. Затова и в нашата семейно-правна доктрина към 1990 г. въпросът изобщо не е поставен.¹⁷ Това е отражение на обществената нагласа към онзи момент, когато темата до такава степен е била табу, че дори на учените не им е хрумвало да поставят въпроса. Макар Конвенцията вече да е факт. Първият „пробив“ в нормативната уредба е направен едва през 2003 г. със създаването на нова разпоредба чл. 67б. в СК от 1985 г., озаглавена „Право на информация“.¹⁸ Нормата предвижда възможност за осиновителите и за навършилите пълнолетие осиновени да поискат от окръжния съд, допуснал осиновяването, да им бъде предоставена информация за произхода на осиновения, когато важни обстоятелства налагат това. Сезираният съд в закрито съдебно заседание /без достъп на външни лица/ трябва да изслушва рождените родители на осиновения и прокурора, след което да се произнесе с решение, което подлежи на обжалване – чл. 67б., ал.2. Прави впечатление, че информация може да бъде предоставена само по искане на ограничен кръг лица – осиновителят и осиновеният, при наличието на „важни обстоятелства“,¹⁹ които подлежат на съдебна преценка – с оглед всички обстоятелства по конкретния случай.

Новият СК, който влиза в сила на 1 октомври 2009 г., в разпоредбата на чл. 105 първоначално възпроизвежда смислово цитираното правило по чл. 67б. от СК 1985 г. – отм., с няколко не особено значими различия: снижена е възрастта на осиновения,

¹⁵ Тодорова, В. Тайната на произхода при осиновяване: развитие на уредбата и актуални въпроси. В: Актуални въпроси на семейното и наследственото право. Сборник, СУ „Кл. Охридски“, София, 2017, с. 203.

¹⁶ Тодорова, В. Цит. съч., с. 204.

¹⁷ Ненова, Л. Семейно право. Тълкувателен справочник. София, 1990.

¹⁸ ДВ, бр. 63 от 2003 г.

¹⁹ Практиката постепенно изработи критерии относно такива обстоятелства. Те са свързани най-вече с необходимостта от повече информация, касаеща здравния статус на детето при различни генетични, психически и др. заболявания.

който може да иска информация, на 16 години и „важните обстоятелства“ са заменени с „важни причини“. Със закон за изменение и допълнение на СК от 2010 г.²⁰ се връща редакцията на отменения чл. 67б., но се запазва 16-годишната възраст, от която осиновеният е активно легитимиран да прави искане до съда.

През 2023 г. е направено поредното и последно до този момент изменение на разпоредбата на чл. 105 СК,²¹ което внася повече на брой и принципно различни промени в режима на достъпа до информация относно произхода на осиновеното дете. Може да се каже, че режимът е либерализиран осезаемо. На първо място, разширен е кръгът на лицата, които могат да търсят информация за произхода, като са добавени низходящите на осиновения и неговия съпруг – ал.1 на чл. 105 СК. В текста на новите разпоредби е отпаднала предпоставката „важни причини“ или „важни обстоятелства“, които се преценяваха от съда. Тълкуването на тази промяна налага извода, че ще се разширят възможностите за предоставяне на информация. Ал. 2 внася промяна в участието на родителите по произход, които не се „изслушват“, а само се „уведомяват“ от съда за искането, като изрично са посочени хипотезите, при които такова уведомяване не се извършва – ал. 2, изр. второ. Като коректив на либерализираната уредба са запазени необходимостта от заключение на прокурора, което се изслушва от съда преди постановяване на решението за предоставяне на информация за произхода, както и възможността за обжалване на това решение от всички правоимащи и протестиране от прокурора – ал. 3.

От влизане в сила на изменението в СК -отм. през 2003 г. тайната на осиновяването не е абсолютна, каквато е била до този момент. Осиновеното лице има гарантирано от закона право, при определени условия, да получи информация за своя произход. Компетентен да пренеги е съдът, който се съобразява с принципа за най-добър интерес на детето – чл. 3 КПД. Гаранции за спазване на принципа са заложи в необходимостта всеки отказ да бъде мотивиран от съда, както и във възможностите за обжалване на съдебното решение.²²

Последните изменения в СК, които тук ще разгледаме и са повлияни донякъде от Конвенцията за правата на детето, са може би най-спорните и най-дълго обсъжданите. Става дума за две допълнения от края на 2020 г.²³, с които бе направена „радикална промяна в уредбата на произхода в СК“²⁴: **разшири се кръгът на лицата, активно легитимирани да оспорват бащинство, като се допусна участието на трети лица.** Новосъздадената ал. 5 на чл. 62 от СК уреди правната възможност за трети лица, които твърдят, че са биологични бащи, да оспорват по исков ред установеното бащинство на друг мъж, до една година от узнаване на раждането. Аналогична по дух е новосъздадената ал. 5 в чл. 66 СК във връзка с оспорването на припознаване. Съгласно цитираната разпоредба „припознаването може да бъде оспорено от всяко лице, което твърди, че е родител на припознатия, чрез иск, предявен в едногодишен срок от узнаване на припознаването“. И в двата случая оспорването се извършва по исков ред и, за да бъдат допустими исковете, е необходимо същите да бъдат съединени с искове за установяване на произхода на детето. Последното правило е напълно справедливо,

²⁰ ДВ, бр. 100 от 2010 г., в сила от 21.12.2010 г.

²¹ ДВ, бр. 106 от 2023 г., в сила от 22.12.2023 г.

²² Преминаването към по-широки възможности за разкриване тайната на осиновяването среща и критики в доктрината – Петрова, М. П. Цит. Съч., с. 146.

²³ Закон за изменение и допълнение на СК – ДВ, бр. 103 от 4 декември 2020 г.

²⁴ Тодорова, В. Семейно и наследствено право. Казуси. Сиела, 2023, с. 21.

защото без него биха се създали възможности за неправомерна намеса на трети лица в семейните отношения и до злоупотреба с право, каквато е крайно нежелателна в сферата на личния живот на лицата.²⁵ Законодателят далновидно създаде правно средство за осуетяване на подобни опити. Продължителното обсъждане на тази законодателна промяна, очевидно, доведе до добре обмислени и, както изглежда, устойчиви законодателни решения.

С оглед ефективното прилагане на горните нововъведения, и в двата разгледани по-горе случая законодателят предвиди началния момент на едногодишния срок за оспорване на бащинството от трето лице да започва да тече от момента на узнаване за раждането, а не от самото раждане. По този начин възможността за оспорване няма да се преклудира преди мъжът, който счита себе си за баща, обективно да е знаел за обстоятелствата, обуславящи неговия правен интерес от предявяване на такъв иск.

Разглежданите тук промени са отзвук от утвърдените с чл. 7 от Конвенцията права на детето да познава истинския си произход, своите биологични родители, което е иманентна част от правото на идентичност.

Новите положения обаче са резултат и от дългогодишната борба на българските бащи, които считаха себе си за умишлено отстранени от бащинство, да бъдат снабдени с лични правни средства за установяване на действителния произход на техните деца. При разглежданите тук законодателни промени правата на бащите намериха пресечна точка с правата на децата и, по-конкретно, с правото на зачитане на личния живот, закрепено в чл. 8 от Европейската конвенция за правата на човека и основните свободи в аспекта му на възможност за създаване на правна връзка с дете. Усилията им бяха подкрепени и от семейно-правната доктрина.²⁶ Повече от десетилетие преди законодателят да допусне намесата на трети лица в оспорването на бащинство, в доктрината се поддържаше тезата, че многобройните случаи на манипулиране на произхода от бащата, както и международните обвързаности на България да създаде правни механизми по спазване на Конвенцията за правата на детето, налагат необходимостта да се създаде правна възможност за трети лица да оспорват бащинство, установено чрез презумпцията по чл. 61, ал. 1 СК или чрез припознаване.

Характерна особеност на правния режим преди „парадигмалните промени“²⁷ в българското семейно право от 2020 г. е традиционното недопускане на трети лица в деликатната материя на произхода. Понятието „трети лица“ в случая следва да се разбира като такива, които са външни за семейната връзка майка – баща – дете. Мъжът, който счита себе си за действителен /биологичен/ баща, докато в акта за раждане на детето е вписан друг баща, е именно такава трето лице. В много случаи обаче се получаваше така, че биологичният баща на детето оставаше лишен от правна възможност да установи произхода на своето дете, поради нормативното ограничаване на активно легитимираните да оспорват установено бащинство. В епохата преди 1990 г. подобна „дискретност“ се вписваше в догмите на „социалистическия морал“. Единият от принципите за истинност на произхода намираще ограничение в другия – за неговата стабилност. Установените правила водеха в някои случаи до пълно осуетяване на юридическото легитимиране на действителния произход на децата. Тайната

²⁵ Това бяха и основните аргументи, с които се поддържаше отменената уредба.

²⁶ В този смисъл вж. Чолакова, А. Конвенцията за правата на детето и действащата уредба на припознаването в Семейния кодекс на РБ. Хоризонти в развитието на човешките ресурси и знанието. Сборник доклади. Бургаски свободен университет, 2015, с. 375-380. Чолакова, А. Припознаване на дете по българското право. БСУ, 2017, с. 192.

²⁷ Тодорова, В. Семейно и наследствено право. с. 23.

на извънбрачния произход и интересът на юридически установените родители беше поставен от законодателя над интереса на децата. Всъщност, за „интерес на децата“ в онази епоха трудно можеше да се говори. Не само в социалистическите общества. В наши дни, и благодарение на категоричната воля на създателите на Конвенцията за закрила на детето, познаването на истината за произхода се възприема като висша ценност за всяко човешко същество. Ето защо, българският СК с измененията си от 2020 г. създаде нови правни гаранции за реализирането на практика на най-висшия интерес на децата като разшири приложението на принципа за истинност на произхода пред неговата „стабилност“.

Заключение

Значението на Конвенцията за правата на детето върху измененията в българския СК е неоспорим факт. Но все още има дълъг път да се извърви докато бъдат реализирани на практика заложените от Конвенцията стандарти във всички сфери от живота на децата и на всички нива: семейно, обществено, институционално. На първо място, там, където започва и се формира личността на детето – неговото семейство. Не е прието законодателят да регулира детайлно личните семейни отношения – както между съпрузите, така и между родителите и техните деца. Затова, определяща роля тук биха могли да играят образованието и психологическото консултиране – превантивно и при вече възникнали конфликти. Само чрез тези средства ще достигнем до така желаното по-широко прилагане на „споделеното родителство“, което може да създаде най-добрия климат за отглеждане и възпитание на децата след раздялата на техните родители. Постигането на най-добрия интерес на детето категорично изисква обединяване на компетентностите на юристи, педагози и психолози, водени от осъзнаването, че децата са най-голямата ценност, от която зависи нашето бъдеще – в личен, национален и глобален аспект.